נמר של עיר

טעם המילחמה האמיתי של בן־אמוץ ✶ ספריית ליבי־תרום ✶ חזונו של אל־סאדאת ✶ פסיכואנאליזה והספרות העברית החדשה ✶ אוצר הלשון העברית

מקור

הגמל והנצחון

דן בן־אמוץ הוא תופעה מוזרה של תעשיית האות העברית. בצד רומאנים ב־אורך של נהר, הרצופים בשמות ובמפת־חות לאישים, אנשים ונשים — הוא נחשב בעיני כותב שורות אלה לאחד הכישרו־נות המבוזבזים ביותר של הסיפורת הישׂ־ראלית.

באחרונה ראה־אור קובץ סיפוריו הקצ־רים של בן־אמוץ, תחת הכותרת סיפורים פה סיפורים שם*, קובץ שהוא בבחינת מיטב יצירת בן־אמוץ מכל הזמנים (ק־רוב לארבעים שנות כתיבה ספרותית).

בסיפורים פה סיפורים שם משלב בן־אמוץ סיפורים מעולים מן התקופה הרא־שונה של כתיבתו, בצד סיפורים בעלי גוון אירוטי מהשנים שבהן הסיר מעליו את הרובשקה הרוסית ואת סמל הפלמ"ח שלו, וגילה את המין ואת קהל הקוראים המכור לקריאת סיפורת בעלת גוון אירוטי ואוטו־ביוגרפי.

הסיפור הראשון בקובץ, באפילה, מבעד לחרכי התריס, נמנה עם הסוג השני של סיפורי בן־אמוץ, כאשר כולו תפור בהת־אם למעמד קוראי מוניטין. בסיפור זה מנסה בן־אמוץ לחדור אל יצריה של אשה, ה־מפתחת יצר של התערטלות לנוכח עיניו של מציצן. אחרי סיפור זה מופיע הסיפור פרשת דרכים שהוא יותר כתבת־מגזין בעלת מעט ליריות, שבן־אמוץ פירסם ב־דבר השבוע בשנת 1954.

הסיפור השלישי, סיפור הגמל והניצחון, הוא הסיפור המקנה מימד של ערכיות ל־כל כתיבתו של בן־אמוץ, והוא לקוח מתוך סיפרו המעולה ארבעה וארבעה**, שבו כינס את סיפורי מילחמת 48' שלו. זהו סיפור שנפתח ב„רציתי לראות מילחמה בין בני־אדם ולכן נסעתי אתם..." סיפור שבמהלכו מעביר בן־אמוץ את תחושת ה־הרג ליצר ניסוי הריגתי, שבו יורה ה־מספר על גמל. סיפור זה (ביחד עם סי־פורי הרג בעלי־חיים אחרים מאת **ניסים אזולי** ו**מנחם תלמי**) מהווה סוג תריג של תיאור מילחמת 48' — לעומת התיש־פוכת המילולית המאפיינת את מרבית סו־פרי מילחמת 48', זה סיפור קצר בעל עו־צמה תיאורית, כנות ויכולת העברת הח־וויה לקורא — שאמינותו מגיעה גם לקורא הסיפור — 32 שנה אחרי פירסומו הרא־שון.

הסיפור במחשבה שנייה הוא אחד מרא־שוני סיפורי הסלון שחיבר בן־אמוץ (1973), סיפור של ניכור ואובדן יצר החיים. בראי־שית מאפיין את החלק החלש של ספר זה, שחלק מסיפוריו מהווים אנתולוגיה נבח־רת לטעמו של המחבר מתוך ספריו הקו־דמים. בראשית הוא קטע מתחכם, נוסח ציפור הנפש, הלקוח מתוך סיפרו של בן־אמוץ קריעה תמה.

רוח מעבר לים הוא סיפור־חרמנות תל־אביבי מראשית שנות השבעים, שבו מו־ליך בן־אמוץ את גיבורו, רמי, לחוויה אי־רוטית ראשונית עם אשה בוגרת. הסיפור המישפט הראשון הינו ספק סיפור, ספק פארודיה בינונית לכתיבה פסבדו־מודרנית נוסח **יצחק אורפז** בסוף שנות החמישים.

המאמר זכות המוות, שאותו הביא בן־אמוץ כראייה לאנושיות של כתיבתו, הוא כתבה שהתפרסמה לפני כשנה וחצי במעריב על ד"ר **יוסיף הלר** ורעייתו, שלקו במחלה חשוכת מרפא וניסו: „בזוג נאהבים מן הסתם — לשלוח יד בנפשם זה לצד זו..." כאשר האשה מתה ובעלה נידון ל־חיים.

בית קפה בפאריס הוא סיפור של כפי־לות אישיות, תיאוריה של חוויה המביא מעט מהווי האמנים בעיר האורות בשנות החמישים הראשונות. מראה במראה הוא רפורטז'ה סיפורית שבן־אמוץ מעיד על עצמו, כי חיבר אותה על־פי שיר של הזמר **ליאונרד כהן**. הסיפור אין ברירה הוא סיפור דמיוני מהווי מעמד אנשי צבא־הקבע, כאשר אשת הגיבור חשה כלכודה בינות לעכברים הפורצים מהזיותיה.

במילחמה הוא אחד מסיפורי ארבעה וארבעה, סיפור של זריקות אישית בשולי מיצעד ההיסטוריה של תש"ח, סיפור של כמעט נטישה בשדה־הקרב, מוות ואבדון — סיפור שאף הוא דן בן־אמוץ במי־טבו. מותו של אברהם־לייב הינו ספק תסריט, ספק תצלום של רגע, תמונה מו־קפאת של זמן חולף. הסיפור יום הורים, שזה לו כבר פירסומו השלישי או הרביעי, הוא סיפור מעולה על אב גרוש, המבקר את בנו הלומד במוסד שם שהה בנעוריו. סיפור המתרחש על שני מישורים של מציאות ועבר, סיפור שמחברו מגלה בו קשת של יכולת תיאורית ותחושתית רחבה. על שפת הים הינו רפורטז'ה עיתונאית, רומנטית במעט, שספק אם הזמן ישמור לה אמונים כלשהם.

הסיפור לילה אחרון (ראה אור לראשונה בקשת סופרים 1948) הוא סיפור ספק ציני, ספק אותנטי אודות המוגבלות הריגשית של דור תש"ח. סיפור שבכמה משורותיו נעוץ אולי דן בן־אמוץ המכור לתיאוריות ה־אירוטית של ספרי־הנהר שלו. ואלה תול־דות ישראל הוא בבחינת התחכמות לשונית, או גירסת בן־אמוץ לתנ"ך המקוצר שלו — שנועד לבדר את הקורא ולהפיג בו מתח כולשהו, מבלי להשיג מטרה זו. דלת הזכוכית אף הוא מסיפורי ארבעה וארבעה שהמחבר מכנהו „הטוב מבין סיפורי הג־רועים ביותר," הערכה שמעמידה בספק את כושר הבחנתו הספרותי של בן־אמוץ, העומד בצל ליד כישרונו המבוזבז. לילה מששת הימים אף הוא רפורטז'ה רגישה מאותה מילחמה, שגיבורה הוא הביטאי־רו־פא **ג'אד נאמן**, דיוקנו וחוויית המיל־חמה שלו.

הסיפור מרשים לעצמם יותר מדי נראה כמו היה ניסיון של בן־אמוץ של 1980, להיכנס לנעליהם של **יצחק בן־נר** או **יצחק לאור**. גיבורת הסיפור עורגת ב־תשוקותיה אחר נער־שליח ערבי העובד במכולת השכונתית. טיול ללוד הוא סיפור

עיתונאי־סופר בן־אמוץ
עומד ליד כישרונו המבוזבז

נוסטלגיה חווייתי, שבו שב בן־אמוץ שוב לעברו, תוך שמירת מימד ההווה, ובו מ־עורר בן־אמוץ (מתקופת יפה־הנפש שלו) את השאלה: „למה פוצץ ביתה של מישפ־חת אייזנידיק" בפרברי לוד, במהלך מיל־חמת 48'.

מר כץ עושה מעשה מגונה הוא עוד אחד מסיפורי מוניטין של בן־אמוץ, שכמו נועד להעניק שליש של חוויה אירוטית לקור־אים המאמינים כי האירוטיקה נועדה ל־תשמיש גופני של ימי שישי בלבד. סיפור מהסרטים הוא פתיח שבן־אמוץ מעיד עליו: „פרק ראשון בספר שכנראה לא ייכתב" הלקוח מתוך סיפרו שכבר נכתב וראה־אור, קריעה תמה. אתה לא רוצה לזכור ואני לא יכול לשכוח הוא פרק מעולה מ־תוך ספר המשך ללזכור ולשכוח שבן־אמוץ מעודו לא כתב, וחבל. בונג'ורנו, ואלנטינה אף הוא בעל איכויות ככקודמו, והוא נקרא כפרק שבן־אמוץ השמיטו מ־תוך סיבות השמורות עימו מתוך הרומן המעולה שלו לזכור ולשכוח. זה סיפורה של חוויה הומוסכסואלית שהמחבר/מספר לא היה מודע לה עד לבוקר שלאחריה.

את סיפורים פה סיפורים שם מסיים בן־אמוץ בנאום ההספד הנודע שלו מתוכנית הרדיו שלושה בסירה אחת, עם הפתיח של: „היך דן, דן, דן, איך!... איך הלך מ־אתנו זה כלי אזהרה מוקדמת..." נאום הספד עצמי שכבר זכה וראה־אור בספר איך לעשות מה והפך לקלסיקה של ההור־מורסקות המשודרות בתחנות הרדיו בארץ.

לסיכום, נותר להעיר על סיפורים פה סיפורים שם בפנייה אל דן בן־אמוץ, בנוסח פנייתו אל קוראיו, בסוף הספר: עיוני, נשמה שלנו, הוצא את ה(א) מוץ מהתבן, תערוך את הספר מחדש, תשאיר את הסיפו־רים הטובים ואת הרפורטז'ות תשאיר ל־ספר־רפורטז'ות. עזוב את השטויות של ה־אגו־טריפ שלך. אתה עם כישרון עצום ל־כתוב סיפורת מעולה. אל תתן לכישרון, העצום לא פחות, שלך לביזוי עצמי — ל־חסל את שהטבע נתן לך. ספר זה, למרות מגרעותיו, הוא הטוב בספריך מאז לזכור ולשכוח.

מסך החול

מילחמה ושלום

רציחתו של הנשיא המצרי **אנוור אל־סאדאת** ב־6 באוקטובר 1981, ביום ה־שנה השמיני למילחמת יום־הכיפורים, סג־רה מעגל מרתק בחיי אישיות דגולה זו.

החודש ראה־אור בעברית הספר אנוור סאדאת — על מילחמה ושלום* ובו מבוא,

* אנוור אל־סאדאת — על מילחמה ו־שלום; ליקט וערך: רפי ישראלי; תירג־מה מערבית: בת־שבע חצרוני; הוצאת מכון טרומן למען השלום + הוצאת מאג־נס; 120 עמודים (כריכה רכה).

החוויה הישראלית

ההוצאה־לאור של אריק שרון

ערב מילחמת־העולם השנייה עמדו **ברל כצנלסון, דוב הוז, משה שרת, דויד בן־גוריון** ואחרים על הצורך להוציא לאור כתב־עת מיקצועי־צבאי, „לגאלי למחצה", **למפקד** ההגנה. הם הצליחו לקבל מהבריטים רשיון להוצאת ירחון, כמיפעל פרטי־מיסחרי שעורכיו היו **אלעזר (לסיה) גלזלי** ו**אליעזר ליבנה**, תחת הכותרת מערכות. בן־גוריון הקציב 100 לירות ארצישראליות להוצאת הגליון הראשון. למערכות נקבע סמל של חנית ומגן, שסיסמתו היא: „כתיבה חנית כן ריחב המגן לעם."

אחרי קום המדינה מוסד מערכות, ואף שימש כתשתית שעליה נוסד בשנת 1950 מוסד שכותרתו היא ההוצאה לאור — מישרד הביטחון שהתמחותו נועדה להתמקד בספרים בעלי גוון צבאי.

השנים נקפו וההוצאה לאור — מישרד הביטחון חרגה מהמט־רות שהוצבו לפניה והחלה לפרסם ספרים שכל קשר ביניהם ובין הנושא הביטחוני מיקרי בהחלט. ספר בזה הוא ספר פיזמוניו של **יורם טהרלב** לאוהבים את האביב (המלווה בתווים), ספרי גיאוגרפיה, היסטוריה, ריגול ועוד — הרואים־אור על חשבונו של משלם המיסים. בשנים האחרונות, כאשר גילתה ההוצאה לאור — מישרד הביטחון שספרי תולדות ארץ־ישראל הפכו ללהיט בשוק, פעלה כדי להתמודד בהוצאות ספרים של מו"לים פרטיים — כדי להפקיע מידיהם קהל קוראים זה.

ההוצאה לאור — מישרד הביטחון מפרסמת מדי שנה בין חמישים לשישים ספרים, בכריכה קשה ולעיתים במתכונת אל־בומית. כמו כן, יש להוצאה זו מונופול בנושא הפצת הספרים (המוצאים בשוק החופשי) במיגזר הביטחוני והצבאי, תוך שהיא מונעת עצמה מפירסום ספרים מעוררי ויכוח. כספרו של **אריה יצחקי**, לטרון, ו/או הפצתו במיסגרות הצבאיות.

ההוצאה לאור — מישרד הביטחון לא רק שאינה ריווחית, אלא שהיא ממומנת על חשבון משלם המיסים, הנדרש לממן את תחרותה המסובסדת בשוק החופשי (רוב סיפרי הוצאה זו זולים בהרבה ממחירי השוק הריאליים). היה גם מי שכינה באחרונה את ההוצאה לאור — מישרד הביטחון **בכינוי**: ספריית ליבי־תרום.

האם לא הגיע הזמן, ששר־הביטחון יפרק את ההוצאה לאור — מישרד הביטחון ויוציא לאור את סיפרי המיקצוע שלהם נזקק צה"ל, באמצעות מיכרזים בשוק החופשי, כפי שעושה מישרד־החינוך־והתרבות עם סיפרי־הלימוד השונים?

גם הפיקוח הציבורי על ניהול ההוצאה לאור — מישרד הביטחון אינו קיים, בדומה להוצאות ציבוריות אחרות. הרושם הוא, שהו־צאה זו נועדה לספק את ארון הספרים של שר־הביטחון **אריק שרון**.

* דן בן־אמוץ — סיפורים פה סיפורים שם; הוצאת מציאות; 280 עמודים (כריכה קשה).

** דן בן־אמוץ — ארבעה וארבעה; ספריית פועלים 1950 (כריכה רכה).